

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ЄВРОПЕЙСЬКА ГЕОПОЛІТИКА”
(для бакалаврів)**

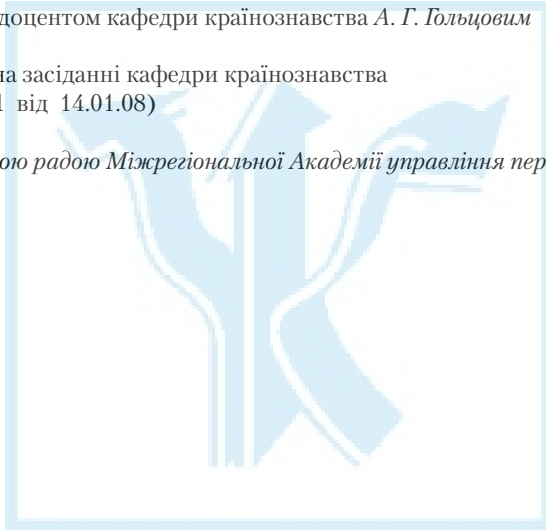
МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри країнознавства *А. Г. Гольцовим*

Затверджено на засіданні кафедри країнознавства
(протокол № 1 від 14.01.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Гольцов А. Г. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Європейська геополітика” (для бакалаврів). – К., 2009. – 48 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, завдання для самостійної роботи за окремими темами курсу, зокрема тематику лекцій, питання для самоконтролю, тести, теми рефератів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вивчення навчальної дисципліни “Європейська геополітика” є глибоке усвідомлення студентами теоретичних засад провідних європейських шкіл геополітики, сутності геополітичних процесів у сучасній Європі, особливостей формування і розвитку геополітики провідних європейських держав.

Зміст курсу охоплює широке коло питань: теоретичні основи сучасної геополітики як міждисциплінарної наукової дисципліни; розвиток геополітичних ідей у європейській науковій думці в античні часи, середньовіччі та в новий час; основні теорії класичної європейської геополітики; провідні школи і теорії сучасної європейської геополітики; геополітична структура сучасної Європи; геополітика на міжнародній арені провідних європейських держав; особливості геополітики держав окремих регіонів Європи (Північної, Західної, Південної, Центральної та Східної Європи); вплив на європейську геополітику виникнення, розвитку і сучасної трансформації НАТО; геополітичні та гео економічні засади формування і сучасного розвитку Європейського Союзу; вплив на сучасну європейську геополітику геостратегії США та Російської Федерації; особливості становлення української геополітичної думки, українська проблематика в європейських геополітичних концепціях, основні проблеми геостратегії України на європейському геополітичному просторі.

Внаслідок засвоєння навчального курсу студенти повинні вміти: визначати тенденції розвитку геополітичної ситуації у світі в цілому та окремих його регіонах; аналізувати особливості геополітичного положення окремих держав Європи; виявляти чинники, що впливають на формування геополітики європейських держав; визначати основні напрями геостратегії європейських держав на міжнародній арені; різноманітні аспекти їх врегулювання; аналізувати геостратегічні аспекти зовнішньої політики України.

Самостійна робота студентів спрямована на формування в них як умінь та навичок навчальної діяльності, так і професійних знань, якостей, умінь тощо. Студенти мають засвоїти основні навички не лише самостійної навчальної, а й науково-дослідної та практичної роботи. Самостійна робота сприяє розвиткові мотивації у навчанні студентів. У процесі самостійної роботи з дисципліни “Європейська геополітика” студенти мають поглиблювати свої знання навчального матеріалу, який вивчався під час аудиторних занять. Крім того, у про-

цесі самостійної роботи студенти опановують знання з тих питань, що не розглядалися під час лекційних занять.

Вивчення курсу передбачає здобуття навичок наукової організації навчальної діяльності студентів: ознайомлення студентів із класифікацією основних джерел і літератури, ознайомлення з основними рекомендаціями щодо ведення конспекту лекцій, вимогами по написанню реферату і контрольної роботи; курсових, кваліфікаційних і дипломних робіт та порядком їх захисту.

У процесі самостійної роботи студенти засвоюють лекційний матеріал, готуються до семінарських занять. Студенти опрацьовують наукову літературу з окремих тем, зокрема, вивчають наукові монографії з геополітики, а також статті зі збіроч наукових праць, періодичних видань. Здійснюється робота з бібліотечними каталогами, довідковою літературою (енциклопедіями, словниками, статистичними довідниками тощо), де міститься різноманітна інформація з геополітичних питань. Студенти конспектують рекомендовану літературу з навчальної дисципліни, створюють хронологічні таблиці, готують повідомлення на семінарські заняття, виконують інші завдання. Опрацьовуються нові надходження літератури та періодичних видання, відслідковуються публікації з геополітичної тематики у пресі. Конспектуючи рекомендовану літературу, студенти не лише опрацьовують найважливіші джерела та наукові праці, а й оволодівають науковим понятійним апаратом, навичками та вміннями конспектування.

У процесі самостійної роботи з навчальної дисципліни студенти виконують не лише стандартні, а й творчі індивідуальні завдання за власним вибором. Індивідуальна творча робота студента оформляється у вигляді реферату з певної наукової проблеми, що повинен містити систематизоване викладення сутності проблеми, фактичний матеріал, обґрунтовані висновки, список використаних джерел. Від студента вимагається ретельна робота з різноманітними джерелами інформації, збір необхідних даних, їх аналіз та систематизація. Студент здобуває і вдосконалює вміння та навички творчої, науково-дослідної праці, привчається до належного оформлення результатів дослідження. Підготовлені студентами реферати відкрито захищаються перед студентською аудиторією. На основі кращих рефератів можуть бути підготовлені доповіді на студентську науково-практичну конференцію. Студенти можуть також готуватися до дискусій та “круглих столів” з проблем політології, геополітики, міжнародних відносин.

Крім того, студент може здійснити огляд журналу чи кількох журналів, огляд певної групи публікацій у науковій літературі, аналіз окремої монографії чи журнальної статті з проблем геополітики європейських держав та міжнародних організацій.

У процесі проведення семінарських занять здійснюється поточний контроль, який має на меті перевірку системності, ефективності самостійної роботи студентів. Під час рубіжної атестації, що проводиться на денній формі для активізації систематичної роботи студентів та підвищення якості навчального процесу, також враховуються оцінки, отримані студентами за самостійну роботу протягом вивчення відповідного змістового модуля навчальної дисципліни. Семестровий контроль з дисципліни “Європейська геополітика” проводиться у формі заліку за питаннями, які своєчасно доводяться до відома студентів. Для глибокого усвідомлення студентами сутності питань до заліку необхідні додаткові знання, здобуті ними в процесі самостійної навчальної діяльності. При виставленні підсумкової оцінки враховуються результати самостійної роботи студентів.

З метою забезпечення ефективної самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни “Європейська геополітика” проводяться також індивідуальні консультації. Консультації надаються студентам у таких випадках: якщо студент недостатньо добре зрозумів зміст навчального матеріалу, який був викладений на лекціях, коли в студента виникли труднощі під час самостійної роботи з літературою при підготовці до семінарських занять, якщо студент з різних причин пропустив навчальні заняття, і в нього виникли труднощі під час самостійного опрацювання навчального матеріалу. Крім того, індивідуальні консультації можуть надаватися студентам з приводу виконання творчих дослідницьких завдань, якщо, наприклад, виникають проблеми з відбором необхідного матеріалу, його аналізом та систематизацією, оцінкою різних точок зору на ті чи інші процеси, оформленням реферату тощо.

Організація самостійної роботи студентів передбачає систематичне використання навчальних матеріалів аудиторних занять, а також підручників та навчальних посібників і різноманітних джерел геополітичної інформації: енциклопедій, довідників, статистичних збірників, наукових монографій та статей, науково-популярної літератури тощо. Доцільним є також використання різноманітної інформації з мережі Internet.

Вимоги до реферату:

- загальний обсяг реферату повинен бути в межах до 15–20 сторінок, надрукованих на аркуші формату А4 шрифтом 14 (Times New Roman) через півтора інтервала; реферат може бути також чітко та розбірливо написаний від руки;
- за структурою реферат має містити такі складові: титульну сторінку, короткий вступ, основну частину, висновки і список використаних джерел;
- вимоги до оформлення титульної сторінки: згори — назва навчального закладу і профільної кафедри (міжнародних відносин); нижче — тип роботи (реферат), назва навчальної дисципліни, назва реферату; ще нижче, праворуч, — прізвище автора та номер групи, в якій навчається студент, науковий ступінь, звання та прізвище керівника; внизу сторінки — назва міста, в якому знаходиться навчальний заклад, і рік написання реферату;
- у вступі необхідно стисло обґрунтувати актуальність вибору теми індивідуальної творчої роботи, визначити мету та завдання роботи, дати стисло характеристику джерел, використаних при написанні реферату;
- в основній частині роботи мають бути чітко та логічно послідовно викладені основні аспекти досліджуваної проблеми, наведені наукові факти; думки різних авторів повинні бути забезпечені посиланнями, а цитати — посторінковими виносками; у тексті реферату не повинно бути граматичних помилок і виправлень;
- висновки повинні містити викладені у стислій формі основні власні узагальнення наукового змісту роботи, результати авторського аналізу наукової інформації, міркування щодо проблем і перспектив розвитку тих чи інших явищ та процесів тощо;
- список використаних джерел має складатися з не менше ніж 10 назв, оформлених відповідно до існуючих вимог; при використанні інформації з мережі Internet необхідний повний опис джерела.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗА ОКРЕМИМИ ТЕМАМИ
дисципліни
“ЄВРОПЕЙСЬКА ГЕОПОЛІТИКА”

Змістовий модуль I. Європейська геополітика: теоретичні засади

Тема 1. Геополітика як наукова дисципліна

Тематика лекції

1. Поняття про геополітику.
2. Об'єкт і предмет геополітики.
3. Основні методи геополітики.
4. Закони геополітики.
5. Геополітичні епохи.
6. Функції геополітики.

Література [1–3; 6–8; 12; 14; 16–18; 26; 34]

Теми для самостійної роботи

1. Структура геополітики: різні підходи.
2. Цивілізаційні теорії.
3. Військово-стратегічні теорії.
4. Політична географія: теоретичні основи.

Питання для самоконтролю

1. Поняття про геополітику: різні підходи.
2. Об'єкт геополітики.
3. Предмет геополітики.
4. Рівні геополітичних досліджень.
5. Основні джерела геополітики.
6. Основні методи геополітичних досліджень.
7. Співвідношення геополітики і політичної географії.
8. Структура геополітики.
9. Міжпредметні зв'язки геополітики.
10. Закони геополітики.
11. Геополітичні епохи нової та новітньої епохи.
12. Основні функції геополітики.
13. Світоглядна роль геополітики.
14. Науково-пізнавальна роль геополітики.
15. Актуальні завдання сучасної геополітики.

Тести

1. Термін “геополітика” вперше запропонував:

- а) Ф. Ратцель;
- б) А. Мехен;
- в) Х. Маккіндер;
- г) Р. Челлен.

2. Геополітика – це:

- а) наукова дисципліна, що досліджує відносини між континентальними і морськими ареалами, а також державами з метою проведення відповідної зовнішньої політики;
- б) наукова дисципліна, що вивчає основні структури і суб'єкти, глобальні чи стратегічні напрями, найважливіші закономірності та принципи життєдіяльності, функціонування й еволюції сучасного світового співтовариства;
- в) наукова дисципліна, що вивчає закономірності організації та функціонування фізико-географічного простору;
- г) наука, система знань про контроль над простором.

3. До головних джерел геополітики відносяться:

- а) географічний детермінізм;
- б) військово-стратегічні теорії;
- в) цивілізаційні теорії;
- г) марксизм.

4. Типи геопросторів у світі за політико-правовим режимом:

- а) державні;
- б) міжнародні;
- в) внутрішні;
- г) зі змішаним режимом;
- г) аероторія;
- д) космічний простір.

5. Нейтралізовані геопростори (території):

- а) географічні простори, що належать державам, які не приєдналися до жодного військово-політичного угруповання;
- б) території, що заборонено використовувати для ведення воєнних дій, як плацдарми для воєнних дій;
- в) території, що мають міжнародний режим, на яких заборонено розміщення військових споруд, озброєння та військ.

6. До провідних методів геополітики відносяться:

- а) порівняльний;
- б) історичний;
- в) системний;
- г) функціональний;
- д) філософський;
- е) антропологічний;
- ж) археологічний;
- з) інституціональний.

7. До провідних законів геополітики відносять:

- а) закон планетарного дуалізму, протистояння таласократії та телурократії;
- б) закон посилення ролі простору в житті суспільства;
- в) закон циклічного розвитку світової історії;
- г) закон "синтезу" суходолу і моря на теренах "берегової зони".

8. У період до ХХ ст. виділяють такі геополітичні епохи:

- а) Вестфальську;
- б) Тільзитську;
- в) Віденську;
- г) Паризьку;
- д) Сан-Стефанську;
- е) Берлінську.

9. У ХХ ст. виділяють такі геополітичні епохи:

- а) Нью-Йоркську;
- б) Ялтинсько-Потсдамську;
- в) Берлінську;
- г) Версальсько-Вашингтонську;
- д) Мюнхенську;
- е) Біловезьку.

10. До головних функцій геополітики відносяться:

- а) освітня;
- б) просвітницька;
- в) програмна;
- г) управлінська;
- д) світоглядна;
- е) науково-пізнавальна;
- ж) прогностична;
- з) ідеологічна.

Теми рефератів

1. Поняття про геополітику: порівняльний аналіз різних підходів.
2. Геополітика як ідеологія.
3. Методологія і методика геополітичних досліджень.
4. Цивілізаційна теорія М. Я. Данилевського.
5. Цивілізаційна теорія О. Шпенглера.
6. Цивілізаційна теорія А. Дж. Тойнбі.
7. Військово-стратегічні теорії в західній науці.
8. Політична географія як наукова дисципліна.
9. Спосіб життя людей й усвідомлення ними геопростору.
10. Суспільно-політичні структури в геополітичному просторі.
11. Геополітичний зміст національної ідеї.
12. Містичні уявлення про геополітичний простір.
13. Геополітична свідомість, її витоки.
14. Геополітичне усвідомлення простору в різні історичні епохи.
15. Національна геополітична ідея, її формування і розвиток.
16. Національна ідея в геополітичній свідомості.
17. Типи геопросторів у світі за політико-правовим режимом.
18. Демілітаризовані території у світі.
19. Нейтралізовані території у світі.
20. Провідні закони геополітики.
21. Закон планетарного дуалізму сухопутної та морської могутності.
22. Основні геополітичні епохи в період до XX ст.
23. Основні геополітичні епохи в XX ст.
24. Сучасна геополітична епоха.
25. Провідні функції сучасної геополітики.
26. Роль геополітичної науки у пізнанні світу.
27. Актуальні завдання та проблеми розвитку геополітики.

Тема 2. Розвиток геополітичних ідей в європейській науковій думці

Тематика лекції

1. Географічний детермінізм в античній та середньовічній науці.
2. Географічний детермінізм у Новий час.
3. Геополітичні ідеї Ф. Ратцеля.
4. Геополітичні ідеї Р. Челлена.

5. Французька школа “географії людини”.
6. Геополітична теорія Х. Маккіндера.
7. Геополітичні ідеї К. Хаусхофера. Німецька геополітика 20–30-х років ХХ ст..
8. Євразійство.

Література [1–3; 6–8; 12; 14; 16; 17; 26; 34]

Теми для самостійної роботи

1. Географічний детермінізм у російській науці ХІХ ст.
2. Геополітичні погляди “пізнього” Х. Маккіндера.
3. Геоюриспруденція К. Шмітта.
4. Геометодологія А. Грабовскі.

Питання для самоконтролю

1. Географічний детермінізм в античну епоху.
2. Геополітичні ідеї в середньовічній європейській науці.
3. Геополітичні погляди Ж. Бодена.
4. Геополітичні погляди Ш. Монтеск'є.
5. Геополітичні погляди німецьких вчених ХVІІІ–ХІХ ст.
6. Геополітична теорія Ф. Ратцеля.
7. Геополітична концепція Р. Челлена.
8. Геополітичні ідеї у французькій школі “географії людини”.
9. Геополітичні погляди П. В. де ла Блаша.
10. Концепція “географічної вісі історії” Х. Маккіндера.
11. Концепція “хартленду” Х. Маккіндера.
12. Геополітичні ідеї К. Хаусхофера.
13. Німецькі геополітичні ідеї та нацистська геополітика.
14. Геополітичні погляди російських вчених ХІХ ст.
15. Виникнення євразійства в російській емігрантській науковій думці.
16. Геополітичні ідеї вчених-“євразійців”.

Тести

1. Географічний детермінізм – це:

- а) наукове вчення, згідно з яким політичний розвиток суспільства детермінується насамперед суб'єктивними факторами;
- б) наукове вчення, згідно з яким розвиток людського суспільства повністю або переважно визначається факторами фізико-географічного середовища;

в) наукова теорія про об'єктивні переваги народів помірною поясу над північними та південними народами.

2. До провідних представників античного географічного детермінізму відносяться:

- а) Гіпократ;
- б) Аристотель;
- в) Парменід;
- г) Фулідід;
- г) Піфагор;
- д) Архімед;
- є) Страбон;
- е) Фемістокл.

3. Ж. Боден обгрунтовував переваги:

- а) народів помірною поясу над південними народами;
- б) народів помірною поясу над північними народами;
- в) північних народів над південними;
- г) південних народів над північними;
- г) гірських народів над долинними.

4. Г. Гегель виділяв такі типи геопросторів у світі:

- а) плоскогір'я;
- б) гірські хребти;
- в) низовинні рівнини;
- г) узбережжя.

5. "Органістичну" теорію держави запропонував:

- а) К. Хаусхофер;
- б) Ф. Ратцель;
- в) Ш. Монтеск'є;
- г) П. В. де ла Блаш.

6. Складові могутності держави за Р. Челленом:

- а) географічний простір держави;
- б) населення;
- в) рівнинний рельєф;
- г) економіка;
- г) суспільство;
- д) державний апарат.

7. “Географічну вісь історії” Х. Маккіндер розташовував:

- а) у Західній Європі;
- б) у центрі Євразії;
- в) у Південно-Західній Азії;
- г) у Східній Азії.

8. “Рімленд” розташований:

- а) на півночі Сибіру;
- б) на узбережжі Євразії;
- в) на узбережжі Африки;
- г) у Центральній Азії.

9. До “великих просторів” у працях “пізнього” К. Хаусхофера належали:

- а) “Пан-Європа”;
- б) “Пан-Америка”;
- в) “Велика Східна Азія”;
- г) “Пан-Африка”.

10. До засновників євразійства належали:

- а) Е. Трубецький;
- б) М. Трубецький;
- в) С. Волконський;
- г) Г. Вернадський;
- ґ) Г. Плеханов;
- д) П. Савицький.

Теми рефератів

1. Географічний детермінізм у працях давньогрецьких вчених.
2. Географічний детермінізм у працях давньоримських вчених.
3. Географічний детермінізм у працях середньовічних європейських вчених.
4. Географічний детермінізм Ж. Бодена.
5. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є.
6. Геополітичні ідеї Й. Гердера.
7. Геополітичні ідеї І. Канта.
8. Геополітичні ідеї німецьких вчених XVIII–XIX ст.
9. Геополітичні ідеї Г. Гегеля.
10. Теорія держави Ф. Ратцеля.
11. Геополітичні закони Ф. Ратцеля.

12. Геополітика у працях Р. Челлена.
13. “Географічна вісь історії” Х. Маккіндера.
14. Геополітична теорія “хартленду” Х. Маккіндера.
15. Прикладні геополітичні рекомендації Х. Маккіндера.
16. Концепція “посибілізму” у французькій школі “географії людини”.
17. Прикладні геополітичні рекомендації П. В. де ла Блаша.
18. Геополітичні погляди К. Хаусхофера: становлення й трансформація.
19. Прикладні геополітичні рекомендації К. Хаусхофера.
20. Ідеї К. Хаусхофера й нацистська геополітика.
21. Геополітичні погляди К. Шмітта.
22. Геополітичні погляди А. Грабовські.
23. Географічний детермінізм у російській науці ХІХ ст.
24. Євразійство як наукова течія в геополітиці.
25. Геополітичні ідеї провідних “євразійців”.

Тема 3. Сучасні школи та теоретичні концепції європейської геополітики

Тематика лекції

1. Післявоєнна геополітика в Європі.
2. Поліцентризм, основні концепції.
3. Геополітичні ідеї в “радикальній географії”.
4. Геополітичні ідеї “нових правих”.
5. Неомондіалізм в європейській геополітичній думці.
6. Неоатлантизм в європейській геополітичній думці.
7. Сучасні напрямки геополітичних досліджень в Європі.
8. Геополітичні ідеї неоевразійства

Література [1–3; 6–8; 12; 14; 16–18; 25; 26; 33; 34]

Теми для самостійної роботи

1. Геополітичні ідеї в “радикальній географії”.
2. Геомарксизм.
3. Концепція Й. Галтунга.
4. Концепція П. Галлуа.
5. “Консервативна” геополітика.
6. Теорія “Четвертого світу”.

Питання для самоконтролю

1. Основні геополітичні школи ХХ ст.
2. Атлантизм в європейській геополітиці.
3. Поліцентризм, його сутність.
4. Поліцентричні концепції у європейській геополітиці.
5. Геополітичні ідеї “радикальної географії”.
6. Геомарксизм: основні напрямки досліджень.
7. “Континенталістська” геополітика.
8. Геополітика “нових правих”.
9. Сутність “консервативної” геополітики.
10. Сутність неоатлантистської геополітики.
11. Геополітична модель Євразії згідно з поглядами З. Бжезінського.
12. Сучасні прикладні напрями геополітичних досліджень у Європі.
13. Неоєвразійство: виникнення і сутність.
14. Неоєвразійські ідеї в російській геополітиці.

Тести

1. До провідних напрямів (шкіл) у сучасній західній геополітиці відносяться:

- а) “центристи”;
- б) “бінаристи”;
- в) “тринаристи”;
- г) “багатофункціоналісти”;
- ґ) “зоналісти”;
- д) “суб’єктивісти”;
- е) “мариністи”;
- є) “плюралісти”.

2. До “нових правих” геополітиків належали:

- а) Ж. Тіріар;
- б) А. де Бенуа;
- в) Р. Стойкерс;
- г) Й. фон Лохаузен;
- ґ) К. Террачано;
- д) П. Тейлор.

3. До головних рис геополітики “нових правих” належать:

- а) спадкоємність щодо основних ідей німецьких геополітиків-континенталістів;
- б) протиставлення Європи, включаючи Росію, атлантистському Заходу, насамперед США;
- в) германофільство;
- г) антикомунізм.

4. Й. Галтунг виявив визначальні відносини в системі “метрополія – колонія”:

- а) співробітництво;
- б) соціальний імперіалізм;
- в) гуманний імперіалізм;
- г) репресійний імперіалізм;
- г) тотальний імперіалізм;
- д) розділений імперіалізм.

5. Автори провідних неомондіалістських концепцій:

- а) М. Пригожин;
- б) П. Сорокін;
- в) Ф. Фукуяма;
- г) Дж. Сарторі;
- г) Ж. Атталі;
- д) К. Санторо.

6. Геоекономіка – це:

- а) науковий напрям, що займається дослідженням економічних процесів у земному геополітичному просторі;
- б) міждисциплінарний науковий напрям, що займається дослідженням глобальних процесів сучасності і являє собою поєднання географії, політики, економіки;
- в) наукова дисципліна, що вивчає залежність економічного розвитку держав і регіонів від географічних та політичних факторів.

7. Зазначте твердження, які є правильними:

- а) мондіалістські та неомондіалістські організації спрямовують свою діяльність на досягнення світового панування шляхом встановлення влади світового уряду;
- б) атлантизм передбачає збереження військово-політичної та економічної гегемонії західної цивілізації у всьому світі;

- в) неоатлантисти виступають за рівноправне партнерство усіх країн та регіонів світу;
- г) поліцентристські концепції передбачають наявність у світі кількох центрів військово-політичної та економічної могутності.

Теми рефератів

1. Сучасні геополітичні теорії і школи Заходу.
2. Атлантизм у європейській науці: основні геополітичні ідеї.
3. Післявоєнна німецька геополітика.
4. Поліцентристські геополітичні концепції у європейській науці.
5. Ідеї мондіалізму. Провідні мондіалістські організації в Європі.
6. Неомондіалістські геополітичні концепції європейських вчених.
7. Геополітичні ідеї Й. Галтунга.
8. Геополітична концепція П. Галлуа.
9. “Радикальна географія”: сутність, основні концепції.
10. Геомарксизм: сутність, основні концепції.
11. Геополітичні ідеї “континенталістів” і “нових правих”.
12. Геополітика як “географічна” ідеологія Р. Арона.
13. Геополітичні ідеї неоевразійства.
14. Ідеї Л. М. Гумільова і неоевразійство.
15. Сучасна російська геополітика: теоретичні засади.
16. Сучасні напрями теоретичних геополітичних досліджень.
17. Сучасні напрями прикладних геополітичних досліджень.
18. Європа в геополітичній моделі З. Бжезінського.
19. Геополітична теорія “Четвертого світу”.
20. Геополітичні ідеї в країнах Південної Європи.
21. Геополітичні ідеї в країнах Центральної Європи.
22. Геоекономіка: сутність, основні напрями досліджень.

Тема 4. Геополітика держави на міжнародній арені

Тематика лекції

1. Геополітичне положення держави.
2. Геополітичний простір держави, його складові.
3. Форми контролю над геопростором.
4. Геостратегія держави; типи геостратегії держав.
5. Геополітичні інтереси держави. Геополітичні аспекти національної безпеки.

6. Геополітичні коди (кодекси) держав.

Література [1–3; 7; 13; 16; 18; 25; 29; 30; 33]

Теми для самостійної роботи

1. Класифікації державних кордонів.
2. Геополітичні поля.
3. Глобалізація і національні інтереси держав.
4. Вплив глобалізації на національну безпеку держави.
5. Геополітичні аспекти внутрішньодержавної регіональної політики.

Питання для самоконтролю

1. Сутність геополітичного положення держави.
2. Головні складові геополітичного положення держави.
3. Геополітичний простір держави.
4. Складові геополітичного простору держави.
5. Державні кордони з геополітичної точки зору.
6. Геополітичні поля, їх типи.
7. Геополітичні рубежі: аналіз різних підходів.
8. Основні види контролю над геопростором.
9. Форми контролю над геопростором.
10. Види контролю відповідно до типів фізичного середовища.
11. Геостратегія держави на міжнародній арені.
12. Основні типи геостратегії держав.
13. Держави-“геостратегічні гравці”.
14. Держави-“геостратегічні вісі”.
15. Геополітичні інтереси держави.
16. Захист національних інтересів держави.
17. Національна безпека держави.
18. Геополітичні аспекти національної безпеки держави.
19. Поняття про геополітичні коди (кодекси).
20. Геополітичні коди (кодекси) у зовнішній політиці держав.

Тести

1. Державний геополітичний простір включає:

- а) геокультурний простір;
- б) акваторію;
- в) надра;
- г) сухопутну територію;

- г) аероторію;
- д) космічний простір.

2. Головні типи геополітичних полів:

- а) ендемічне;
- б) полярне;
- в) перехресне;
- г) тотальне;
- г) метаполе;
- д) прикордонне;
- е) внутрішнє;
- е) реліктове.

3. Основні форми контролю над простором:

- а) політичний;
- б) військовий;
- в) економічний;
- г) демографічний;
- г) генетичний;
- д) ідеологічний;
- е) культурний;
- е) інформаційний.

4. Відповідно до типу середовища геополітичний контроль може бути:

- а) сухопутний;
- б) океанічний;
- в) інформаційний;
- г) повітряний;
- г) підземний;
- д) космічний.

5. Типи геостратегії держави:

- а) експансіоністська;
- б) балансова;
- в) відступальна;
- г) позиційна;
- г) активна;
- д) маневрена.

6. Геополітичні інтереси держави можуть бути:

- а) “законними”;
- б) “нормальними”;
- в) екстраординарними;
- г) реліктовими;
- ґ) об’єктивними;
- д) специфічними.

7. “Превентивний інтервенціонізм” в геополітиці означає:

- а) прагнення забезпечити існування миру і безпеки на Землі шляхом інтервенції до держав, які становлять загрозу для людства;
- б) геополітика, спрямована на забезпечення миру і порядку в країнах і регіонах світу шляхом введення миротворчих сил під егідою ООН;
- в) задеклароване право на здійснення інтервенції до тих держав світу, які порушують Статут ООН, де немає дотримання основних положень “Декларації прав людини”.

8. “Гуманітарний інтервенціонізм” в геополітиці означає:

- а) допомога з боку провідних держав країнам, що розвиваються, у випадках стихійних лих і техногенних катастроф, надання продовольства, медикаментів тощо;
- б) гуманітарна допомога у розвитку культури відсталим країнам з боку провідних держав світу і міжнародних організацій;
- в) задеклароване право на здійснення інтервенції до іншої держави під приводом захисту прав і свобод людини.

Теми рефератів

1. Геополітичне положення держави: сутність, підходи до дослідження.
2. Схема геополітичного положення держави: аналіз головних складових.
3. Геополітичний простір держави: сутність, підходи до дослідження.
4. Складові геополітичного простору держави.
5. Державні кордони з геополітичної точки зору.
6. Класифікації державних кордонів: основні підходи до дослідження.
7. “Баланс сил” на міжнародній арені.
8. Геостратегія держави на глобальному рівні.

9. Геостратегія держави на регіональному та субрегіональному рівнях.
10. Основні типи геостратегії держав.
11. Держави-“геостратегічні гравці” в концепції З. Бжезінського.
12. Держави-“геостратегічні вісі” в концепції З. Бжезінського.
13. Геополітичні інтереси держави.
14. Захист національних інтересів держави: основні засоби.
15. Національна безпека держави.
16. Геополітичні аспекти національної безпеки держави.
17. Етногеополітика: сутність, основні напрями здійснення.
18. Внутрішня геополітика держави: сутність, основні напрями здійснення.
19. Геополітичні коди (кодекси): підходи до дослідження.
20. Геополітичні коди (кодекси) у зовнішній політиці держав.

Тема 5. Геополітична структура сучасної Європи

Тематика лекції

1. Європа у світових геополітичних та гео економічних моделях.
2. Основні особливості сучасних геополітичних процесів в Європі.
3. Цивілізаційні аспекти сучасних геополітичних процесів в Європі.
4. Геополітична структура сучасної Європи.
5. Геополітичні регіони та субрегіони Європи.
6. Геополітичні проблеми сучасної Європи.

Література [1; 3; 4; 13; 18; 20; 28; 29; 30]

Теми для самостійної роботи

1. Гео економічні регіони Європи.
2. Гео культурні регіони Європи.
3. Міжетнічні проблеми в Європі.
4. Міжконфесійні проблеми в Європі.
5. Тероризм у Європі: історичні аспекти й сучасні проблеми.

Питання для самоконтролю

1. Європа в глобальних геополітичних моделях: основні підходи.
2. Європа в моделі “світ-систем” І. Валлерстайна.
3. Європа у світовій моделі “Захід-Схід”.
4. Європа у світовій моделі “Північ-Південь”.

5. Геополітичні процеси в Європі: історичні аспекти.
6. Загальні риси сучасних геополітичних процесів в Європі.
7. Західноєвропейська цивілізація.
8. Східноєвропейська цивілізація.
9. Мусульманська цивілізація у Європі.
10. Міжцивілізаційні взаємовідносини в сучасній Європі.
11. Геополітичні рубежі на теренах Європи.
12. Геополітична структура сучасної Європи: основні підходи.
13. Геополітичні регіони Європи.
14. Геополітичні субрегіони Європи.
15. Головні геополітичні проблеми сучасної Європи.
16. Головні гео економічні проблеми сучасної Європи.
17. Головні міжцивілізаційні проблеми сучасної Європи.

Тести

1. Країни Східної Європи у світовій системі належать до:

- а) “центру”;
- б) “напівпериферії”;
- в) “ядра”;
- г) “периферії”.

2. На території Європи існують ареали таких цивілізацій:

- а) західно-християнської;
- б) східно-християнської;
- в) мусульманської;
- г) конфуціанської;
- г) латиноамериканської;
- д) африканської.

3. До геополітичних “полосів” Європи відносяться:

- а) Німеччина;
- б) Велика Британія;
- в) Польща;
- г) Франція;
- г) Туреччина;
- д) Швеція.

4. До геополітичних регіонів Європи відносяться:

- а) Західна Європа;
- б) Південна Європа;

- в) Західна Європа;
- г) Східна Європа;
- г) Північна Європа;
- д) Північно-Східна Європа.

5. До геополітичних субрегіонів Європи відносяться:

- а) Бенілюкс;
- б) Західні Балкани;
- в) Країни Балтії;
- г) Піренейський;
- г) Левант;
- д) Атлантика.

6. До транскордонних регіонів Європи відносяться:

- а) Базельський;
- б) Женевський;
- в) Долларт-Емс;
- г) Гренобль-Сент-Етьєн;
- г) Гамбург-Бремен;
- д) Лондондеррі-Донегол;
- е) Саар-Північний Люксембург-Північна Лотарінгія.

7. Які твердження є правильними:

- а) країни Західної Європи належать до “центру” світової системи;
- б) більша частина населення Європи належить до західної цивілізації;
- в) більша частина території Європи належить до ареалу західної цивілізації;
- г) більша частина держав Європи дотримується євроатлантичної геополітики;
- д) на теренах Європи проходить геополітичний рубіж між західною й конфуціанською цивілізаціями.

Теми рефератів

1. Європа в геополітичній структурі сучасного світу.
2. Європа в біполярній геополітичній моделі світу часів “холодної війни”.
3. Європа в уніполярній геополітичній моделі сучасного світу.
4. Європа в багатополярній геополітичній моделі сучасного світу.
5. Європа в гео економічній моделі сучасного світу.

6. Цивілізаційні аспекти сучасних геополітичних процесів у Європі.
7. Геополітична регіоналізація Європи: основні підходи.
8. Виділення субрегіонів у Європі: основні підходи.
9. Внутрішньодержавні регіони в країнах Європи.
10. Міжрегіональні взаємовідносини як тенденція розвитку Європи.
11. Прикордонні регіони в Європі: сучасні процеси, тенденції розвитку.
12. Транскордонні регіони у Європі.
13. “Єврорегіони” в Європі: сучасні процеси, перспективи розвитку.
14. Геополітичні аспекти контролю повітряного простору над Європою.
15. Геополітичний та гео економічний контроль над басейном Середземного моря.
16. Геополітичний та гео економічний контроль над Північною Атлантикою.
17. Геополітичний контроль над міжнародними протоками в Європі.
18. Геополітичний та гео економічний контроль над басейном Балтійського моря.
19. Геополітична ситуація в європейській частині Арктики.

Змістовий модуль II. Геополітика держав Європи

Тема 6. Геополітика Великої Британії, Франції та Німеччини

Тематика лекції

1. Геополітика ФРН у 50–80-х рр. XX ст.
2. Геополітика сучасної Німеччини.
3. Геополітика Франції в другій половині XX ст.
4. Геополітика сучасної Франції.
5. Геополітика Великої Британії в другій половині XX ст.
6. Геополітика сучасної Великої Британії.

Література [1; 3; 9; 10; 13; 18; 21; 22; 30; 31]

Теми для самостійної роботи

1. Геополітика Німецької імперії.
2. Геополітика нацистської Німеччини.
3. Геополітика Франції на початку XX ст.

4. Геополітика довоєнної Франції.
5. Геополітика Великої Британії на початку XX ст.
6. Геополітика довоєнної Великої Британії.

Питання для самоконтролю

1. Геополітика Німеччини в другій половині XIX – на початку XX ст.
2. Геополітика “Третього Рейху”.
3. Геополітика ФРН у 50–60-х роках XX ст.
4. “Нова східна політика” ФРН.
5. Об’єднання ФРН та НДР: геополітичні аспекти.
6. Сучасна геостратегія Німеччини у світі та у Європі.
7. Геополітика Франції у період з початку XX ст. – до 1945 р.
8. Геополітика післявоєнної Франції.
9. Геополітика П’ятої Республіки часів Ш. де Голля.
10. Геополітика Франції в 70–80-х роках XX ст.
11. Сучасна геостратегія Франції у світі та в Європі.
12. Історичні аспекти британської геополітики.
13. Геополітика Великої Британії у період з початку XX ст. – до 1945 р.
14. Геополітика післявоєнної Великої Британії.
15. Геополітика Великої Британії часів М. Тетчер.
16. Сучасна геостратегія Великої Британії у світі та у Європі.

Тести

1. Доктрина зовнішньої політики ФРН, спрямована на невизнання НДР, носила ім’я:

- а) Аденауера;
- б) Еберта;
- в) Хальштейна;
- г) Ерхарда.

2. “Нова східна політика” здійснювалася ФРН за часів, коли федеральним канцлером був:

- а) В. Брандт;
- б) Х. Шмідт;
- в) Г. Коль;
- г) Л. Ерхард.

3. Об'єднання двох Німеччин відбулося:

- а) у 1988 р.;
- б) у 1989 р.;
- в) у 1990 р.;
- г) у 1991 р.

4. Геополітика Франції часів президента Ш. де Голля була спрямована на:

- а) посилення військово-політичної співпраці держав — членів НАТО, розширення Альянсу;
- б) посилення геополітичної самостійності Франції, обмеження її участі у військових програмах НАТО, створення власного ядерного озброєння;
- в) розвиток політичного, військового, економічного, культурного співробітництва Франції із США;
- г) геополітичне балансування між Заходом і Сходом, розвиток співробітництва з країнами соціалізму, зокрема із Радянським Союзом.

5. Франція вийшла з військової організації НАТО:

- а) у 1949 р.;
- б) у 1966 р.;
- в) у 1972 р.;
- г) не виходила.

6. На Тегеранській та Ялтинських конференціях делегацію Великої Британії очолював:

- а) Н. Чемберлен;
- б) Г. Вільсон;
- в) К. Р. Еттли;
- г) У. Черчілль.

7. Геополітика Великої Британії часів прем'єр-міністра М. Тетчер була спрямована на:

- а) поглиблення європейської інтеграції, посилення ролі наднаціональних європейських інститутів;
- б) розширення сфери геополітичного впливу Великої Британії, зміцнення її політичних позицій у різних регіонах світу;
- в) перетворення “Малої Англії” у “Велику Британію”;
- г) розрядку міжнародної напруги, активізацію діалогу з країнами соціалізму, з Радянським Союзом часів Л. Брежнева.

8. Зазначте, в яких військових діях Велика Британія брала участь:

- а) в операції “Буря в пустелі”;
- б) у бомбардуваннях Югославії в 1999 р.;
- в) в окупації Афганістану в 2001 р.;
- г) в окупації Іраку в 2003 р.

9. Зазначте твердження, які є правильними:

- а) Німеччина брала участь у вторгненні до Іраку в 2003 р.;
- б) Німеччина здійснює гео економічну експансію до Центральної Європи;
- в) Франція є постійним і надійним геополітичним союзником США;
- г) Франція бере участь в окупації Іраку;
- д) у 60-х роках ХХ ст. Франція чинила спротив щодо вступу Великої Британії до ЄЕС;
- е) Велика Британія є постійним і надійним геополітичним союзником США.

Теми рефератів

1. Геополітика Німецької імперії (“Другого рейху”) у світі та у Європі в кінці ХІХ — на початку ХХ ст.
2. Геополітика Німецької імперії напередодні та під час Першої світової війни.
3. Геополітика нацистської Німеччини напередодні та під час Другої світової війни.
4. Геополітичні наслідки Другої світової війни для Німеччини.
5. Геополітика ФРН часів “холодної війни”.
6. Геополітичні аспекти “нової східної політики”.
7. Геополітичні аспекти об’єднання НДР із ФРН.
8. Геополітика сучасної ФРН.
9. Геополітика Франції в першій половині ХХ ст.
10. Геополітика Четвертої Республіки.
11. Геополітичні аспекти руйнування колоніальної системи Франції.
12. Геостратегія Ш. де Голля.
13. “Ядерна геополітика” Франції.
14. Геополітика сучасної Франції.

15. Геополітика Британської імперії у кінці XIX — на початку XX ст.
16. Геополітика Великої Британії в період між двома світовими війнами.
17. Геополітичні аспекти британського неоколоніалізму.
18. Геополітика Великої Британії в післявоєнній Європі.
19. Геостратегія М. Тетчер.
20. Геостратегія сучасної Великої Британії.

Тема 7. Геополітика держав Південної, Центральної та Східної Європи

Тематика лекції

1. Геополітика держав Середземномор'я.
2. Геополітика держав Центральної Європи.
3. Геополітика держав Східної Європи.
4. Геополітика держав Прибалтики.
5. Геополітика держав Балканського регіону.
6. Геополітика держав Скандинавії.

Література [1; 4; 9; 10; 13; 18; 19; 21; 30; 31]

Теми для самостійної роботи

1. Геополітика Італії: історичні аспекти, сучасні особливості, тенденції.
2. Геополітика Іспанії: історичні аспекти, сучасні особливості, тенденції.
3. Геополітика Греції: історичні аспекти, сучасні особливості, тенденції.
4. Геополітика Польщі: історичні аспекти, сучасні особливості, тенденції.
5. Геополітика Румунії: історичні аспекти, сучасні особливості, тенденції.

Питання для самоконтролю

1. Геополітика держав Середземномор'я в післявоєнну добу.
2. Сучасна геополітика Італії.
3. Сучасна геополітика Іспанії.
4. Сучасна геополітика Португалії.
5. Сучасна геополітика Греції.
6. Геополітична ситуація в Центральній Європі.

7. Сучасна геополітика держав Центральної Європи.
8. Сучасна геополітика Польщі.
9. Геополітична ситуація в Прибалтиці.
10. Сучасна геополітика держав Прибалтики.
11. Геополітична ситуація на Балканському півострові.
12. Сучасна геополітика держав Балканського регіону.
13. Сучасна геополітика Румунії.
14. Геополітичні проблеми Балканського регіону.
15. Геополітичні аспекти Придністровської проблеми.
16. Геополітичні аспекти Косівської проблеми.
17. Сучасна геополітика скандинавських держав.

Тести

1. До союзників нацистської Німеччини в Другій світовій війні належали:

- а) Італія;
- б) Угорщина;
- в) Фінляндія;
- г) Румунія;
- д) Греція;
- е) Болгарія.

2. Паризькі мирні договори між державами-переможцями в Другій світовій війні й колишніми союзниками нацистської Німеччини були укладені:

- а) у 1945 р.;
- б) у 1947 р.;
- в) у 1948 р.;
- г) у 1950 р.

3. Балканські війни відбувалися:

- а) у 1901–1903 рр.;
- б) у 1905–1907 рр.;
- в) у 1909–1910 рр.;
- г) у 1912–1913 рр.

4. “Вишеградську четвірку” було створено:

- а) у 1991 р.;
- б) у 1992 р.;
- в) у 1993 р.;
- г) у 1994 р.

5. Бомбардування Югославії у 1999 р. здійснювалося військами:

- а) НАТО;
- б) ООН;
- в) ОБСЄ;
- г) ЄС.

6. З держав Північної Європи до НАТО належать:

- а) Ісландія;
- б) Данія;
- в) Фінляндія;
- г) Швеція;
- г) Гренландія;
- д) Норвегія.

7. Зазначте правильні твердження:

- а) більша частина населення Косово є етнічними албанцями;
- б) більша частина населення Придністров'я є етнічними молдаванами;
- в) Греція не визнає за Республікою Македонія її назву;
- г) Албанія є єдиною в Європі мусульманською країною;
- д) Греція та Румунія мають взаємні територіальні претензії.

Теми рефератів

1. Геополітика фашистської Італії в 20–40-х роках ХХ ст.
2. Геополітика післявоєнної Італії.
3. Сучасна італійська геополітика.
4. Геополітика франкістської Іспанії.
5. Геополітика демократичної Іспанії.
6. Геополітичні аспекти Версальської системи в Центральній Європі.
7. Геополітика Другої Речі Посполитої.
8. Геополітика Угорщини часів Хорти.
9. Геополітика соціалістичних держав Центральної Європи.
10. Геополітичні наслідки “оксамитових” революцій у Центральній Європі.
11. Геополітичні аспекти приєднання Прибалтики до СРСР у 1940 р.
12. Сучасні напрями європейської геополітики держав Прибалтики.

13. Геополітичні аспекти Балканських війн.
14. Геополітичні наслідки Першої світової війни для балканських держав.
15. Геополітичні наслідки Другої світової війни для балканських держав.
16. Геополітика королівської Румунії.
17. Геополітичні наслідки розпаду СФРЮ.
18. Геополітичні проблеми Боснії й Герцеговини.
19. Геополітична ситуація в Косово.
20. Геополітика Республіки Молдова.
21. Геополітична ситуація в Придністров'ї.
22. Геополітика Республіки Білорусь в Європі.
23. Сучасна геополітика Норвегії.
24. Сучасна геополітика Швеції.
25. Сучасна геополітика Данії.

Тема 8. Геополітика НАТО. Геополітичні та геоекономічні аспекти європейської інтеграції

Тематика лекції

1. Євроатлантична інтеграція: геополітичні аспекти формування і розвитку.
2. Геополітика НАТО в 90-х роках ХХ ст.
3. Сучасна геостратегія НАТО.
4. Європейська інтеграція: геополітичні аспекти формування і розвитку.
5. Сучасна геостратегія Європейського Союзу.

Література [1; 4; 10; 18; 20–22; 30; 31]

Теми для самостійної роботи

1. Роль США в НАТО.
2. Вплив геополітики США на нових членів НАТО.
3. Геополітика НАТО за межами Європи.
4. Військова складова європейської інтеграції.
5. Співпраця ЄС з країнами Азії та Африки.

Питання для самоконтролю

1. Виникнення Північноатлантичного Альянсу (НАТО).
2. Розвиток НАТО в часи “холодної війни”.
3. Програма “Партнерство заради миру”.

4. Миротворчі операції НАТО в Європі.
5. Геополітичні аспекти розширення НАТО в 1999 р.
6. Геополітичні аспекти розширення НАТО в 2004 р.
7. Сучасна геостратегія НАТО.
8. Гуманітарна складова геополітики НАТО.
9. Утворення й розвиток ЄОВС.
10. Утворення ЄЕС і стратегічні напрями його розвитку.
11. Створення ЄС і стратегічні напрями його розвитку.
12. Геополітичні аспекти розширення ЄС у 1995 р.
13. Геополітичні аспекти розширення ЄС у 2004 р.
14. Європейська політика розширення: геополітичні та гео економічні аспекти.
15. Сучасні тенденції розвитку та розширення ЄС.
16. Сучасна геостратегія ЄС.

Тести

1. Договір про утворення Євроатлантичного альянсу (НАТО) має назву:

- а) Паризький;
- б) Лондонський;
- в) Римський;
- г) Вашингтонський.

2. Програму “Партнерство заради миру” було запроваджено:

- а) з 1992 р.;
- б) з 1994 р.;
- в) з 1995 р.;
- г) з 1996 р.

3. З 1999 р. членами НАТО стали:

- а) Чехія;
- б) Словаччина;
- в) Словенія;
- г) Румунія;
- г) Польща;
- д) Угорщина.

4. Миротворчі операції НАТО здійснювалися:

- а) у Боснії та Герцеговині;
- б) у Македонії;

- в) у Косово;
- г) у Придністров'ї;
- г) у Криму;
- д) у Греції.

5. Паризький договір про утворення Європейського об'єднання вугілля та сталі був укладений:

- а) у 1948 р.;
- б) у 1951 р.;
- в) у 1952 р.;
- г) у 1956 р.

6. Договір про заснування Європейського Союзу був укладений у місті:

- а) Амстердамі;
- б) Маастріхті;
- в) Ніцці;
- г) Страсбурзі.

7. З 1995 р. членами ЄС стали:

- а) Ірландія;
- б) Фінляндія;
- в) Швеція;
- г) Швейцарія;
- г) Данія;
- д) Австрія.

8. Зазначте твердження, які є правильними:

- а) до складу НАТО нині входить 28 держав;
- б) Швеція є офіційним кандидатом на вступ до НАТО;
- в) НАТО здійснює миротворчу операцію в Придністров'ї;
- г) до складу ЄС нині входить 27 держав;
- г) ЄС має військове угруповання (єврокорпус);
- д) Франція є членом Шенгенської угоди.

Теми рефератів

1. Створення Північноатлантичного Альянсу (НАТО).
2. Геополітика НАТО часів "холодної війни".
3. Програма "Партнерство заради миру".
4. Миротворчі операції НАТО в Європі.
5. Геополітичні аспекти розширення НАТО в 1999 р.

6. Геополітичні аспекти розширення НАТО в 2004 р.
7. Сучасна геостратегія НАТО в Європі та за її межами.
8. Гуманітарна складова геополітики НАТО в Європі та за її межами.
9. Утворення й розвиток ЄОВС.
10. Утворення ЄЕС і стратегічні напрями його розвитку.
11. Створення ЄС і стратегічні напрями його розвитку.
12. Геополітичні аспекти розширення ЄС у 1995 р.
13. Геополітичні аспекти розширення ЄС у 2004 р.
14. Європейська політика розширення: геополітичні та гео економічні аспекти.
15. Європейська політика сусідства: геополітичні та гео економічні аспекти.
16. Сучасні тенденції розвитку та розширення ЄС.
17. Сучасні трансформації ЄС.
18. Спільна зовнішня та безпекова політика держав ЄС.
19. Миротворча діяльність ЄС.
20. Основні напрями сучасної безпекової політики ОБСЄ.

Тема 9. Геополітика Російської Федерації в Європі

Тематика лекції

1. Геополітика Російської імперії на міжнародній арені.
2. Геополітика СРСР на міжнародній арені.
3. Сучасна геополітика Російської Федерації в Центральній та Східній Європі.
4. Геополітичні аспекти відносин Російської Федерації з провідними державами Західної Європи.
5. Геополітичні аспекти відносин Російської Федерації з ЄС і НАТО.

Література [1; 6; 9; 11; 13; 14; 18; 24; 26; 28; 33]

Теми для самостійної роботи

1. Геополітика Російської Федерації в Прибалтиці.
2. Геополітика Російської Федерації в Європейському секторі Арктики.
3. Геополітичні аспекти взаємовідносин Росії й Німеччини.
4. Геополітика Російської Федерації в Балканському регіоні.
5. Геополітика Російської Федерації в Придністров'ї.

Питання для самоконтролю

1. Геополітика Російської імперії у XVIII ст.
2. Геополітика Російської імперії в XIX ст.
3. Геополітика Російської імперії на початку XX ст.
4. Геополітика Радянської держави періоду громадянської війни.
5. Геостратегія СРСР на міжнародній арені в 20–30-х роках XX ст.
6. Геостратегія СРСР під час Другої світової війни.
7. Геостратегія СРСР на міжнародній арені в післявоєнний період.
8. Геостратегія СРСР на міжнародній арені в період “хрущовської відлиги”.
9. Геостратегія СРСР на міжнародній арені в період “застою”.
10. Геостратегія СРСР на міжнародній арені в період “перебудови”.
11. Геостратегія сучасної Російської Федерації на світовому рівні.
12. Геополітика Російської Федерації на пострадянському геопросторі.
13. Геостратегія Російської Федерації в Західній Європі.
14. Геополітика Російської Федерації в Центральній Європі.
15. Геополітика Російської Федерації в Східній Європі.
16. Геополітика Російської Федерації в Південно-Східній Європі.
17. Геополітика Російської Федерації щодо України.
18. Геополітичні аспекти відносин між Російською Федерацією й НАТО.
19. Геополітичні аспекти відносин між Російською Федерацією й ЄС.
20. Сучасні тенденції в геостратегії Російської Федерації у Європі.

Тести

1. Мирний договір, укладений після закінчення Російсько-японської війни 1904–1905 років, мав назву:

- а) Портсмутський;
- б) Ялтинський;
- в) Паризький;
- г) Берлінський.

2. Наприкінці 1943 року конференція глав держав антигітлерівської коаліції відбувалася у місті:

- а) Москві;

- б) Вашингтоні;
- в) Монтего-Бей;
- г) Тегерані.

3. Друга Берлінська криза відбувалася:

- а) у 1948 р.;
- б) у 1956 р.;
- в) у 1968 р.;
- г) у 1961 р.

4. СРСР здійснив військове втручання у справи в Чехословаччині:

- а) у 1956 р.;
- б) у 1959 р.;
- в) у 1962 р.;
- г) у 1968 р.

5. У період з кінця 60-х до середини 80-х років у геостратегії СРСР панувала:

- а) доктрина Брежнєва;
- б) доктрина Андропова;
- в) доктрина Жукова;
- г) доктрина Громика.

6. Атомна геостратегія СРСР спиралася на доктрину, названу ім'ям:

- а) Соколовського;
- б) Василевського;
- в) Жукова;
- г) Малиновського.

7. Організація Варшавського Договору та Рада Економічної Взаємодопомоги припинили існування:

- а) у 1989 р.;
- б) у 1990 р.;
- в) у 1991 р.;
- г) у 1992 р.

8. Російська Федерація є членом, зокрема, таких міжнародних організацій:

- а) ОАТЕС;
- б) ЄЕП;

- в) НАТО;
- г) СНД;
- г) Рада Європи;
- д) ОІК;
- е) МЕРКОСУР;
- є) ШОС.

9. Зазначте твердження, які є правильними:

- а) Російська Федерація є членом СНД;
- б) Російська Федерація співпрацює з НАТО;
- в) Російська Федерація здійснює миротворчу операцію в Придністров'ї;
- г) Російська Федерація здійснює євразійську геополітику, спрямовану на активну співпрацю з провідними азійськими державами;
- д) Російська Федерація посідає друге місце у світі (після КНР) за чисельністю збройних сил;
- е) Російська Федерація має територіальні претензії до Норвегії.

Теми рефератів

1. Геополітика Російської імперії часів Петра І.
2. Геополітика Російської імперії часів Катерини ІІ.
3. Геополітика Російської імперії часів Олександра І.
4. Геополітика Російської імперії часів Олександра ІІІ.
5. Геополітика Росії напередодні та під час Першої світової війни.
6. Геополітика Радянської Республіки часів В. Леніна.
7. Геополітика СРСР часів Й. Сталіна.
8. Геополітика СРСР часів М. Хрущова.
9. Геополітика СРСР часів Л. Брежнєва.
10. Геополітичні наслідки розпаду Радянського Союзу.
11. Геополітика Російської Федерації часів президента Б. Єльцина.
12. Сучасна геостратегія Російської Федерації у світі.
13. Сучасна геостратегія Російської Федерації на пострадянському геопросторі.
14. Сучасна геостратегія Російської Федерації щодо Західної Європи.
15. Сучасна геостратегія Російської Федерації щодо Центральної Європи.

16. Сучасна геостратегія Російської Федерації щодо Східної Європи.
17. Сучасна геополітика Російської Федерації в Прибалтиці.
18. Сучасна геополітика Російської Федерації в Балканському регіоні.
19. Геополітичні аспекти взаємовідносин Російської Федерації та ФРН.
20. Геополітичні аспекти взаємовідносин Російської Федерації та Білорусі.
21. Геополітичні аспекти взаємовідносин Російської Федерації та Великої Британії: історія та сучасність.
22. Геополітичні аспекти взаємовідносин Російської Федерації та Франції: історія та сучасність.
23. Енергетична геостратегія Російської Федерації у Європі.
24. Внутрішня геополітика Російської Федерації.

Тема 10. Європейський вектор української геополітики

Тематика лекції

1. Геополітичне положення сучасної України.
2. Розвиток геополітичної думки в Україні.
3. Сучасна геополітика України.
4. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з Європейським Союзом.
5. Геополітичні аспекти взаємодії України і НАТО.
6. Геополітичні аспекти відносин України з державами Європи.

Література [1; 4; 5; 10; 11; 13; 15; 19; 21; 23; 27; 32; 34]

Теми для самостійної роботи

1. Україна в геополітичному просторі СНД.
2. Україна в ГУАМ; активна геополітична трансформація.
3. Геополітичні аспекти формування ЄЕП; позиція України.
4. Геополітичні аспекти українсько-польських відносин.
5. Геополітичні аспекти українсько-румунських відносин.

Питання для самоконтролю

1. Геополітичне положення сучасної України.
2. Державні кордони України: особливості формування і проходження.

3. Проблеми врегулювання спірних питань між Україною та сусідніми державами щодо розмежування територій.
4. Геополітична регіоналізація України.
5. Внутрішня геополітика в Україні.
6. Геополітична думка в Україні: історичний розвиток.
7. Сучасна геополітична думка в Україні.
8. Геополітика і стратегія зовнішньої політики України.
9. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з Європейським Союзом.
10. Геополітичні аспекти взаємодії України і НАТО.
11. Європейська геополітична і гео економічна стратегія України.
12. Україна та держави Центральної та Східної Європи: геополітика взаємодії.
13. Геополітичні аспекти взаємовідносин України і Російської Федерації.
14. Геополітичні аспекти взаємовідносин України і Білорусі.
15. Геополітичні аспекти взаємовідносин України та Молдови.
16. Геополітичні аспекти взаємовідносин України та Польщі.
17. Геополітичні аспекти взаємовідносин України та Румунії.
18. Геополітика України в СНД.
19. Геополітика України в ГУАМ.
20. Геополітика України в Чорноморському басейні.

Тести

1. Сусідами України першого порядку є:

- а) Російська Федерація;
- б) Білорусь;
- в) Молдова;
- г) Словаччина;
- г) Чехія;
- д) Польща;
- е) Угорщина;
- е) Румунія.

2. У XVII–XVIII ст. “промосковську” геополітику в Україні проводили:

- а) Я. Барабаш;
- б) І. Виговський;
- в) М. Пушкар;

- г) П. Орлик;
- г) І. Гізель;
- д) Л. Баранович.

3. Автором геополітичного проекту створення “Балтійсько-Понтійської Федерації” був:

- а) С. Рудницький;
- б) М. Міхновський;
- в) І. Франко;
- г) М. Драгоманов

4. Автором “Чорноморської доктрини” був:

- а) Д. Донцов;
- б) Ю. Липа;
- в) В. Липинський;
- г) М. Хвильовий.

5. Україна приєдналася до програми “Партнерство заради миру”:

- а) у 1992 р.;
- б) у 1994 р.;
- в) у 1995 р.;
- г) у 1996 р.

6. Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО була підписана:

- а) у 1993 р.;
- б) у 1995 р.;
- в) у 1996 р.;
- г) у 1997 р.

7. “Угода про партнерство і співробітництво” між Україною і ЄС була укладена:

- а) у 1994 р.;
- б) у 1996 р.;
- в) у 1998 р.;
- г) у 2000 р.

8. Україна є членом або учасницею:

- а) СНД;
- б) Ташкентської групи;
- в) ШОС;

- г) ОЧЕС;
- г) Вишеградської четвірки;
- д) ГУАМ;
- е) ОБСЄ;
- є) Ради Європи.

9. Зазначте твердження, які є правильними:

- а) з 2000-х рр. Україна розпочала здійснення євразійської стратегії зовнішньої політики;
- б) Україна є офіційним кандидатом на вступ до НАТО;
- в) Україна бере участь у мирному врегулюванні проблеми Придністров'я;
- г) Україна є учасницею Шенгенської угоди;
- д) головним вектором зовнішньої політики України є європейський;
- е) Україна бере участь у мирному врегулюванні проблеми Північної Ірландії.

Теми рефератів

1. Геополітичне положення України в Європі.
2. Формування сучасних державних кордонів України.
3. Морські води України; морські кордони.
4. Прикордонна ситуація на границях України з її сусідами – пострадянськими державами.
5. Прикордонна ситуація на границях України з її сусідами – країнами Центральної Європи.
6. Основні етапи формування території України до ХХ ст.
7. Формування території України в ХХ ст.
8. Геополітичні регіони та субрегіони України.
9. Європейські геополітичні доктрини щодо України.
10. Американські геополітичні доктрини щодо України.
11. Російські геополітичні доктрини щодо України.
12. Розвиток української геополітичної думки в ХІХ ст.
13. Розвиток української геополітичної думки в ХХ ст.
14. Сучасні геополітичні дослідження в Україні.
15. Головні політичні інститути України: напрями трансформації.
16. Сучасний адміністративно-територіальний поділ України, проблеми реформування.
17. Сучасна партійна система України: тенденції трансформації.

18. Геополітичні ідеї провідних політичних партій в Україні.
19. Геополітичні фактори, що впливають на електоральні процеси в Україні.
20. Багатовекторність зовнішньої політики України в 90-роках ХХ ст.
21. Формування європейського вектора геостратегії України.
22. Геополітика України на пострадянському геопросторі.
23. Геополітичні та гео економічні аспекти участі України в СНД.
24. Геополітичні та гео економічні аспекти участі України в ГУАМ.
25. Участь України в європейських міжнародних організаціях.
26. Співробітництво України з Європейським Союзом: сучасний стан, проблеми та перспективи.
27. Геополітичні аспекти взаємодії України і НАТО: сучасний стан, проблеми та перспективи.
28. Вплив російської геополітики на політичні процеси в Україні.
29. Вплив “західної” геополітики на політичні процеси в Україні.
30. Геополітичні проблеми взаємовідносин України та Російської Федерації.
31. Геополітичні проблеми взаємовідносин України та Білорусі.
32. Геополітичні проблеми взаємовідносин України та Польщі.
33. Геополітичні проблеми взаємовідносин України та Румунії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Геополітика*: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. — К.: МАУП, 2004. — 296 с.
2. *Дністрянський М. С.* Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. — Л.: ЛНУ, 2003. — 111 с.
3. *Колосов В. А., Мироненко Н. С.* Геополитика и политическая география: Учебник. — М.: Аспект-Пресс, 2001. — 479 с.
4. *Копійка В. В.* Європейський Союз: Досвід розширення і України. — К.: Юридична думка, 2005. — 448 с.
5. *Мадіссон В. В., Шахов В. Л.* Сучасна українська геополітика: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2003. — 176 с.
6. *Нартов Н. А.* Геополитика: Учебник. — М.: ЮНИТИ, 1999. — 359 с.
7. *Сирота Н. М.* Основы геополитики: Учеб. пособие. — СПб.: ИВЭСЭП; Знание, 2001. — 136 с.

8. *Тихонравов Ю. В.* Геополитика: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 269 с.
9. *Україна* в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: МАУП, 2002. — 488 с.
10. *Чекаленко Л. Д.* Зовнішня політика і безпека України. Людина — Суспільство — Держава — Міжнародні структури. — К.: НІПМБ, 2004. — 352 с.

Додаткова

11. *Базив Д. П.* Геополитическая стратегия Украины. — К., 2000. — 192 с.
12. *Василенко И. А.* Геополитика: Учеб. пособие. — М.: Логос, 2003. — 205 с.
13. *Василенко С. Д.* Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі. — Одеса: ОДМА, 2000. — 208 с.
14. *Гаджиев К. С.* Введение в геополитику: Учебник. — М.: Логос, 2003. — 432 с.
15. *Гаєвський Б. А.* Сучасна українська політологія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 1999. — 268 с.
16. *Гольцов А. Г.* Політична географія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2007. — 256 с.
17. *Дергачев В. А.* Геополитика. — К.: ВИРА-Р, 2000. — 448 с.
18. *Дергачев В. А.* Цивилизационная геополитика (Большие многомерные пространства). — Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. — 262 с.
19. *Дністрянський М. С.* Україна в політико-географічному вимірі. — Л.: ЛНУ, 2000. — 310 с.
20. *Европейский Союз* на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Отв. ред. Ю. А. Борко. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 471 с.
21. *Зленко А.* Дипломатия и политика: Украина в процессе динамичных геополитических перемен. — Х.: Фолио, 2004. — 559 с.
22. *Копійка В. В., Шинкаренко Т. І.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посіб. — К.: Ін Юре, 2001. — 448 с.
23. *Ліпкан В. А.* Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. — К.: Текст, 2003. — 600 с.
24. *Макаренко В. В.* Кто союзники России? Ментальность и геополитика: парадоксы теории безопасности России. — М.: Страдииз; ФИАМР, 2000. — 254 с.

25. *Мальський М. З., Мацях М. М.* Теорія міжнародних відносин. — Л.: ЛНУ, 2002. — 392 с.
26. *Нартов Н. А.* Геополитика: Учебник. — М.: ЮНИТИ, 1999. — 359 с.
27. *Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т.* Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку). — Ірпінь: Преса України, 2000. — 304 с.
28. *Орлова И. Б.* Евразийская цивилизация. Социально-историческая ретроспектива и перспектива. — М.: Норма, 1998. — 275 с.
29. *Перепелиця Г. М.* Конфлікти в посткомуністичній Європі. — К.: НІСД, 2003. — 432 с.
30. *Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України /* За ред. С. Максименка. — К.: Логос, 2000. — 72 с.
31. *Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центрально-європейськими сусідами.* — К.: К. І. С, 2004. — 360 с.
32. *Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку.* — К.: НІСД; НІУРВ, 1999. — 192 с.
33. *Цыганков П. А.* Теория международных отношений: Учеб. пособие. — М.: Гардарики, 2003. — 590 с.
34. *Шаблій О. І.* Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. — Львів: ЛНУ, 2001. — 744 с.

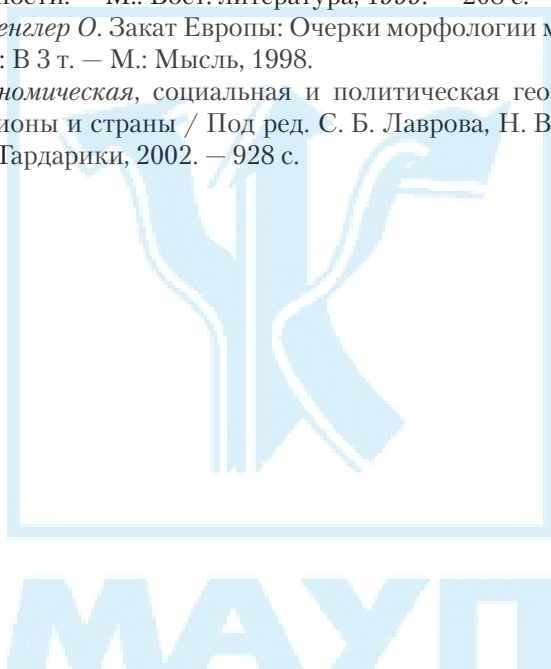
Рекомендована для індивідуальної роботи

1. *Андрианова Т. В.* Геополитические теории XX в. (Социально-философское исследование). — М., 1996. — 178 с.
2. *Арон Р.* Мир і війна між націями. — К.: Юніверс, 2000. — 688 с.
3. *Бєбик В. М.* Політологія для політика і громадянина. — К.: МАУП, 2004. — 424 с.
4. *Бжезінський З.* Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. — Л.: Лілея-НВ, 2000. — 236 с.
5. *Валєвський О. Л., Гончар М. М.* Структура геополітичних інтересів України. — К.: НІСД, 1995. — 99 с.
6. *Василенко И. А.* Диалог цивилизаций: социокультурные проблемы политического партнерства. — М.: Эдиториал УРСС, 1999. — 272 с.
7. *Василенко И. А.* Политическая глобалистика: Учеб. пособие. — М.: Логос, 2003. — 360 с.
8. *Василенко И. А.* Политические процессы на рубеже культур. — М.: Эдиториал УРСС, 1998. — 221 с.

9. *Вілсон Е.* Українці: несподівана нація. — К.: КІС, 2004. — 552 с.
10. *Врублевський В. К., Хорошковський В. І.* Український шлях. Наячерки: геополітичне становище України та її національні інтереси. — К., 1997. — 426 с.
11. *Гаджиев К. С.* Геополитика. — М.: Международные отношения, 1997. — 384 с.
12. *Головатий М. Ф.* Соціологія політики: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2003. — 504 с.
13. *Глобальні трансформації.* Політика, економіка, культура. — К.: Фенікс, 2003. — 584 с.
14. *Гринева В. Б., Гугель А. С.* Потерянное десятилетие — контуры новейшей политической и экономической истории Украины. — К.: МАУП, 2001. — 432 с.
15. *Гумилев Л. Н.* От Руси до России: Очерки этнической истории. — М.: Танаис ДИ-ДИК, 1995. — 551 с.
16. *Гумилев Л. Н.* Этногенез и биосфера Земли. — М.: Айрис Пресс, 2004. — 557 с.
17. *Дейвіс Н.* Європа. Історія. — К.: Основи, 2000. — 1464 с.
18. *Дергачев В. А.* Геоэкономика Украины: (теоретические и прикладные основы). — Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2002. — 244 с.
19. *Дергачев В. А.* Глобальная геоэкономика: Трансформация мирового экономического пространства. — Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2003. — 238 с.
20. *Діалог цивілізацій: нові принципи організації світу.* — К.: МАУП, 2002. — 232 с.
21. *Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації.* — К.: МАУП, 2003. — 376 с.
22. *Довідник НАТО.* — Брюссель, 2001. — 608 с.
23. *Дугин А.* Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить пространством. — М.: Арктогея-центр, 1999. — 928 с.
24. *Камінський А.* Основы міжнародних відносин. — Л.: ЛНУ, 2001. — 208 с.
25. *Киссинджер Г.* Дипломатия. — М.: Ладомир, 1997. — 848 с.
26. *Колосов В. А.* Политическая география. Проблемы и методы. — Л.: Наука ЛО, 1988. — 190 с.
27. *Коппель О. А., Пархомчук О. С.* Міжнародні відносини ХХ ст. — К.: Школяр, 1999. — 255 с.

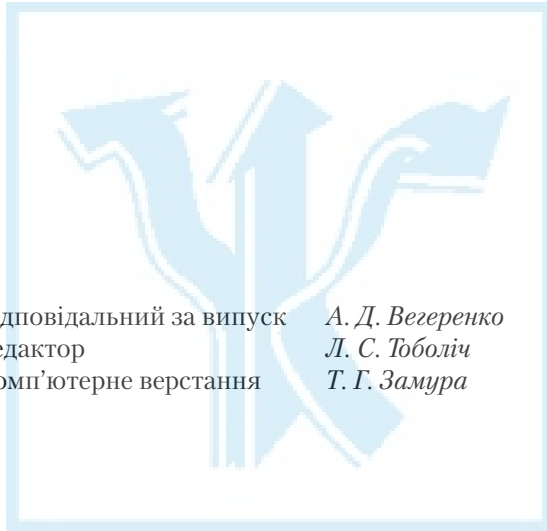
28. *Кочетов Э. Г.* Глобалистика: Теория, методология, практика: Учебник. — М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2002. — 672 с.
29. *Кухта Б. А.* З історії української політичної думки: Навч. посіб. — К.: Генеза, 1994. — 368 с.
30. *Мадіссон В. В., Шахов В. Л.* Політологія міжнародних відносин: Навч. посіб. — К.: Либідь, 1997. — 176 с.
31. *Маначинський О. Я., Соболев А. А.* Воєнна безпека України та вплив на неї геополітичних факторів. — К.: НІСД, 1997. — 163 с.
32. *Мировая политика и международные отношения / С. А. Ланцов, В. А. Ачкасов:* Учеб. пособ. — СПб.: Питер, 2005. — 448 с.
33. *Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–1970-ті роки):* Підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. — К.: Либідь, 1999. — 558 с.
34. *Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000-ні роки):* Підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. — К.: Либідь, 2001. — 622 с.
35. *Панарин А. С.* Глобальное политическое прогнозирование: Учебник. — М.: Алгоритм, 2000. — 352 с.
36. *Поздняков Э. А.* Геополитика. — М.: Прогресс — Академия, 1995. — 96 с.
37. *Посельський В.* Конституційний устрій Європейського Союзу. — К.: Таксон, 2005. — 280 с.
38. *Рамоне И.* Геополитика хаоса. — М.: ТЕИС, 2001. — 128 с.
39. *Рудич Ф. М.* Політологія: Курс лекцій. — К.: Ін-т держави і права ім. В. Корещького, 2000. — 200 с.
40. *Сенченко М. І.* Четверта світова. Інформаційно-психологічна війна. — К.: МАУП, 2006. — 64 с.
41. *Сенченко М. І.* Латентні структури світової політики: Нариси з конспірології. — К.: МАУП, 2005. — 312 с.
42. *Сорокин К. Э.* Геополитика современности и геостратегия России. — М.: РОССПЭН, 1996. — 168 с.
43. *Ткач Д. І.* Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія. — К.: МАУП, 2004. — 480 с.
44. *Тойнби А. Дж.* Постигание истории: Сборник. — М.: Прогресс, Культура, 1996. — 608 с.
45. *Удовик С. Л.* Глобализация: семиотические подходы. — М.; К.: Рефл-бук; Ваклер, 2002. — 480 с.

46. *Фуше М.* Европейская республика. Исторические и географические контуры. — М.: Международные отношения, 1999. — 168 с.
47. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций. — М.: Изд-во АСТ, 2003. — 603 с.
48. *Цымбурский В. Л.* Россия — Земля за Великим Лимитрофом: цивилизация и ее геополитика. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 144 с.
49. *Чернов П. В.* Россия: этногеополитические основы государственности. — М.: Вост. литература, 1999. — 208 с.
50. *Шпенглер О.* Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории: В 3 т. — М.: Мысль, 1998.
51. *Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны / Под ред. С. Б. Лаврова, Н. В. Каледина.* — М.: Гардарики, 2002. — 928 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Самостійна робота за окремими темами дисципліни “Європейська геополітика”	7
Список літератури.....	42

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *Л. С. Тоболіч*
Комп'ютерне верстання *Т. Г. Замура*

МАУП
Зам. № ВКЦ-3691

Підп. до друку 16.01.09. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. арк. 2,65. Наклад 30 пр.
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП
ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*